

Sadik
Šehić

HASAN KIKIĆ

učitelj, borac, književnik

J.U. NARODNA I UNIVERZITETSKA
BIBLIOTEKA "DERVIŠ SUŠIĆ" TUZLA

Sadik Šehić

HASAN KIKIĆ

učitelj, borac, književnik

NIGRO „GLAS“

Banjaluka
1986.

J.U. NARODNA I UNIVERZITETSKA
BIBLIOTEKA "DERVIŠ SUŠIĆ" TUZLA

prilog lista „Glas“

ŠEHIĆ S, Hasan

Izdaje
NIGRO „Glas“ — OOUR Novinska djelatnost
Banjaluka
Ulica AVNOJ-a 93

Odgovorni urednik
Nebojša Radmanović

Urednik i recenzent
Ranko Pavlović

Tehnički urednik
Arif Sitnica

Mladen Oljača

Sklad pjesničkog i sveljudskog

Pisati o Hasanu Kikiću znači obavezu reći nešto o Kikićevom dvostrukom angažovanju: o angažovanju čovjeka i pisca, književnika i revoulcionara, marksiste i borca, komuniste i umjetnika. Kikić se u oba smjera angažovao strasno i predano, najprije u politici i društvenim borbama, kao učitelj, pripadnik naprednog pokreta, član Komunističke partije, ilegalac, prognanik, revolucionar, borac protiv fašističke najeзде, partizan u okupiranoj zemlji. Angažovao se zatim u tekstu, kao pjesnik, pripovjedač, romansijer, kritičar, polemičar, pamfletist, publicist, satiričar, propagandist, burevjesnik, krležijanac, zagovornik novog realizma i socijalne tendencije u umjetnosti, partijski agitator i autor partizanskih vojničkih igrokaza...

Kikić sjajno simbolizuje obje vrste aktivnosti: one ljudske u

društvenim pokretima, i one druge, u književnom djelu. Pripremao je djelo riječju, a riječ potvrđivao djelom, i tako ostvario rijetko viđenu sintezu i potpun sklad intimnog i opšteg, posebnog i zajedničkog, pjesničkog i sveljudskog, da bi svoju riječ i svoje djelo potvrdio i najvećom ličnom žrtvom, svojim životom.

U svemu što je osjećao, pisao, činio, Kikić je ostvario primjer blistavog dijalektičkog jedinstva misli i akcije, riječi i čina. Ovoj sintezi posvetio je Kikić sve svoje snage, svoj talenat i svoje znanje, svoje učiteljske i vojničke dane od Bosne do Korduna, od Gradačca do Zavidovića, do Vrgin-Mosta, Sjeničaka, Zagreba, do Bosanskog Novog, Sanskog Mosta i planine Čemernice, na kojoj je poginuo šestog maja 1942. godine pogođen četničkim plutom iz mučke zasede. U svom kratkom a sadržajnom životu, svuda će Hasan Kikić jednako predano služiti velikim ciljevima revolucije i poezije, umjetnosti i klasne borbe. Služiće tim ciljevima strasno, ubijeđeno, nepokolebljivo, vatreno, socijalno, a ponekad i jednostrano, isključivo, ogoljeno, pa čak i neliterarno, mada je jednako ljubavlju gledao i na umjetnost i na revoluciju.

Kao čovjek, Hasan Kikić se rano opredjeljuje za Marksa, za radnički pokret, za borbu proletarijata, za Komunističku partiju i socijalizam. Intimno, kao umjetnik, on neće nikad

zanemariti veliki ideal oslobođenja ugnjetenih klasa. Pjevaće o bijednima i gladnima i snivati o pobjedi revolucije kao što „gladan čovjek sanja u snu veliki komad kruha“ (kako će sam reći)...

Ovakav Hasan Kikić, da se poslužimo riječima Svetozara Markovića, i nije mogao biti drugo do probuđena svijest naroda, vjesnik i učesnik njegove borbe. Otuda je Kikić po socijalnom osjećanju ravan Petru Kočiću, a po osnovnim ljudskim i umjetničkim osobinama i inspiracijama veoma je blizak Maksimu Gorkom, Garsiji Lorki, Pablu Nerudi, Vladimiru Majakovskog, Polu Elijaru, Agostinu Netu, Ladislavu Novomeskom, Prežihovu Vorencu, Miroslavu Krleži, Augustu Cesarcu, Oskaru Daviču, Skenderu Kulenoviću, Esadu Mekuliju i drugim umjetnicima koji su polazili od saznanja da je politika usud čovjekov i koji su, baš zato,

vjerovali u klasnooslobodilačku misiju umjetnosti, tražeći i to da pjesma zamijeni pušku, da književna riječ stane uz vojnika u revolucionarnom boju, pa čak i da ova riječ izgleda rumena, kao zastava proleterska...

Zato Hasan Kikić živi i danas u socijalističkoj Jugoslaviji za koju se borio, ljudski prisutan i književno savremen, mada mu je prah davno progutala crna Čemernica. Jer, kako bi rekao Nikola Zrinjski, „nikad ne umire onaj ki zgine pošteno“, i koji potomstvu ostavi trajne znakove ljudskog dostojanstva, plodova uma i srčanosti, svoje djelo i svoju riječ, pisanu kao antismrt i antisudbina. Takvo djelo i takva književnost Hasana Kikića traju u nama, neprolazni kao čovjekova borba za ljudsku sreću i njegova pjesma o toj veličanstvenoj borbi, pjesma koju, kako bi Kikić rekao, i danas širom svijeta pjevaju „prokleta djeca zemljina“.

Provincija u pozadini

O Kikiću prije nego što se počne pisati, javlja se dvojba da li o Hasanu Kikiću pisati kao o revolucionaru, partizanskom komesaru, ilegalnom partijskom radniku, agitatoru, komunisti, ljevičaru i političaru ili kao o književniku koji je — dajući riječ Bosni i njezinoj sirotinji, šumskim radnicima, seljacima i drugim junacima jednog uglavnom novog i nepoznatog literarnog svijeta — stvorio vrijedno umjetničko djelo.

Nedoumica, međutim, iščezne već nakon prvih bilježaka, već

nakon prve skice o Kikićevu književnom i revolucionarnom putu. Svi dokumenti, sva Kikićeva djela koja smo prvi put ili ponovo pročitali, svi ljudi s kojim smo o Kikiću razgovarali, pisma i sudski spisi, sjećanja prijatelja na Hasana i malobrojne literarne studije, dvije doktorske disertacije, desetak naučnih referata podnesenih na Kikićevim susretima u Gradačcu, sve što smo čuli i do čega smo mogli doći, govorilo je da je Kikićev književni i politički rad nedjeljiv. Ni bez jednog ni bez drugog ne može se sagledati smisao Kikićeva revolucionarnog i ljudskog angažmana.

„Moja narav voli nomadstvo“

Književnik i revolucionar Hasan Kikić poznatiji je, na žalost, po imenu nego po djelu. Školske

Rodna kuća Hasana Kikića u Gradačcu (nalazi se u Ulici Vase Pelagić, kod Osnovne škole „Ivo Andrić“)

ga čitanke gotovo i ne spominju, a u pregledima književnosti dobiva tek nekoliko redaka i dvije poznate ocjene koje ga prate još od vremena kad je objavio prve pripovijetke. Ustanovljenjem republičke kulturne manifestacije koja se od 1973. godine pa sve do danas održava u Kikićevom rodnom mjestu Gradačcu pod nazivom „Kikićevi susreti“, dat je doprinos potpunoj ocjeni cjelokupnog Kikićevog opusa i zauzimanju odgovarajućeg mjesta u povijesti naše književnosti.

„Rođen sam“, napisao je Kikić sam o sebi, „u Gradačcu 1905. godine. U klupu sam sjeo u petoj godini života, a izišao iz nje u dvadeset... i. drugoj, u Zagrebu. Nisam htio ni u softe ni u slikare, iako su me napastovali. Ne tužim se nikad na prilike u kojima sam, ali osjećam da moja narav voli nomadstvo. Pitaću me pišem li zato što tobože nemam šta drugo raditi... He-he!- Pišem da se poznamo, i nosim težak sudbinski uzo, učim se živjeti.“

Kikićev grad

Kikićevi biografi, iako nikada nije imao prave biografe, ovako su svojevremeno o njemu pisali. Hasan Kikić rodio se u Gradačcu „kasabi“ — malom trgovištu bosanske Posavine — 20. avgusta 1905. kao prvi sin u porodici Hase Kikića, porijeklom iz posavskog sela, tada školskog podvornika, i majke Munire, iz osiromašene posjedničke porodice. On je zaista potekao iz „dubina naroda“ kao što je sažeto i slikovito izrekao jedan od najboljih poznavalaca njegova književnog djela Rizo Ramić. Gradačac, Grad, kako ga

je on odmila u svojem književnom djelu najčešće zvao, bio je poznat po čuvenoj kuli Huseinbega Gradašćevića, zvanog „Zmaj od Bosne“ i kao središte izvoza šljiva.

Kikićev grad danas se umnogome razlikuje od nekadašnje „Provincije u pozadini“, kako je nekoć nazvan po istoimenom djelu Hasana Kikića. Gradačac je danas sjedište mnogih kulturnih, privrednih i sportskih manifestacija naše zemlje. Ovdje se održava međunarodni Sajam šljiva, Sajam posvećen djetetu i kućne radinosti, održavaju se evropski šampionati u odbojci, Kikićevi susreti i mnoge druge priredbe. Jednom riječju, ovaj grad postao je jedan od najmanjih sajamskih gradova u našoj zemlji. U Kikićev kraj vode asfaltne ceste i pruge normalnog kolosijeka.

Lonac za uspomenu

Tu je Kikić, u čaderbeznim gaćama, utegnutim prtenim učkur om, s komadom kukuruzna hljeba u torbi, švrljao s jaranima po Požarikama, Sibovcu i Humkama. Tu je po kiši i žezi gonio carska goveda.

— Sjećam se, kao da je bilo jučer, kad mi je Haso — svojevremeno mi je pričala majka Hasana Kikića, starica koja je u 94. godini umrla u Gradačcu 10. juna 1973. — donio 40 forinti koje je zaradio tjerajući carska goveda preko Srnica i Karanovca, u Tuzlu. Bio je, jadan, bos, slabo odjeven, a padala je hladna oktobarska kiša. Zараđeni novac, uvijen u obašvu od gaća, donio mi i dao sve i forintu. Tada mi je, za uspomenu, kupio dva lonca — pripovijedala mi je starica pokazujući jedan crni

Hasan Kikić (lijevo, stoji, obilježen strelicom) kao učenik trećeg godišta Dječije škole u Derventi, snimljen 1920. g. (fotografija se prvi put objavljuje u ovoj publikaciji)

lonac koji ju je sve do njene smrti dobro služio.

— Moj je Haso bio dobar, osjećajan i svojatan, odličan đak. Volio je svoje drugove i često ih dovodio kući, pomažući im da napišu domaće zadaće. Jedne je godine za zarađeni novac ocu u Italiju poslao paket hrane —

pričala je Hasanova majka Munira.

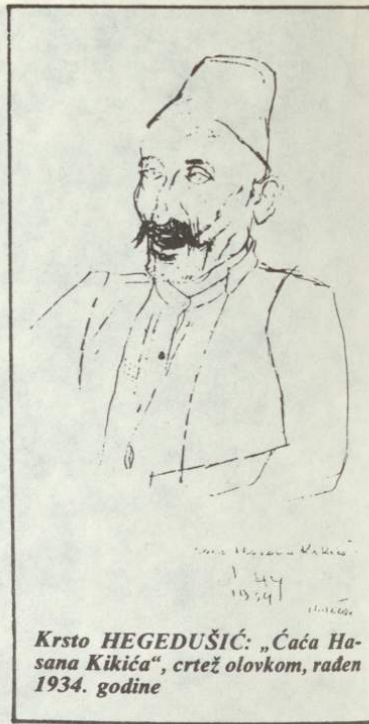
Biografi su mnogo hladniji. Kažu da je Kikić djetinjstvo i prvu mladost proveo prilično bezbrižno. Idilu u bosanskoposavskom krajoliku prekida prvi svjetski rat i jedanaestogodišnjeg Hasana pretvara u hranitelja obitelji, a

njegova oca u carskog kraljevskog infrateristu koji ratuje uz mutne brzace Pijave u Italiji. Hasan postaje gonič carskih goveda. Za njega počinje težak život koji će kasnije opisati u jednoj od svojih najboljih novela pod naslovom „K. und K. goveda“.

Materijal za „be-ha čaršiju“

U Gradačcu je Hasan Kikić sakupio i prvi materijal za svoju „Historiju be-ha čaršije“. Tu je, već u osnovnoj školi, naučio da postoje ljudi prvog i ljudi drugog reda, da postoje oni koji imaju sve i oni koji nemaju ništa, oni koji se dave u raskvašenoj ilovači goneći k. und k. goveda, i oni koji u bijelim košuljama, čistih cipela i puna želuca, pohađaju visoke škole. Tu su začeta sva njegova literarna djela, tu je počela Kikićeva borba za socijalnu pravdu. Tu je neiscrpan izvor Kikićeve inspiracije i začetak čvrstog Kikićevog opredjeljenja za literaturu koje se zbivanja u društvu i te kako tiču.

Po završetku osnovne škole u Gradačcu, Kikić odlazi u Derventu gdje nastavlja školovanje. U Derventu završava Višu dječjačku školu i, zahvaljujući ujakovoj potpori, upisuje se u Učiteljsku školu. Kikić je kasnije, u već spomenutoj autobiografskoj pripovijesti „K. und K. goveda“ — koja je objavljena 1935. godine u Zagrebu u okviru poznatog Kikićevog beletrističkog antiratnog ciklusa „Provincija u pozadini“ dao i onu poznatu sličicu iz života svoje generacije.

Krsto HEGEDUŠIĆ: „Čaća Hasana Kikića“, crtež olovkom, raden 1934. godine

Zalogaj gospodskog kruha

„Mi smo bili desetogodišnjaci, jedanaestogodišnjaci, dvanaestogodišnjaci, trinaestogodišnjaci. Imali smo i svoje vršnjake koji su bolje živjeli od nas. Mi smo nosili bijele široke iskrpane gaće od čaderbeza i iste takve košulje, bez obzira je li ljeto ili zima. Zimi, istina, nosili smo na nogama stare, iskrpane i špagom izutezane cipele nađene na gradskom bunjištu za kasapnicom, a ljeti smo išli bos. Oni, ti naši bogati vršnjaci, imali su na sebi lijepa štofana

marinerska sportska odijela, lijepe žute i crvene duboke i plitke cipele i kape sa zastavicama i natpisima: „Viribus unitis“. Išli smo zajedno u pušku školu. Neki su se od njih dovozili pred školsku zgradu u krasnim lakiranim fiakerima. Oni su jeli na odmorima velike kriške bijelog hljeba namazanog maslacem i pekmezom. Mi nismo jeli ništa. A ipak nismo otimali od njih. Onda je ukradena

kriška išla ispod klupa od jednog do drugog (mi smo sjedili u zadnjim klupama, počev od druge i treće, a oni u prednjim) i svaki od nas imao je pravo da zagrije jedanput i taj gospodski kruh.“

Iz ovog odlomka neće biti teško razabrati Kikićev odnos prema literaturi. Kritičari su ga proglasili „predstavnikom socijalne literature“. Malobrojni su ga zbog toga hvalili a mnogobrojni kudili.

Protjeran zbog đачkog štrajka

Iz Dervente, ne završivši školu (iz koje je morao otići jer je sudjelovao u jednom „crvenom đачkom štrajku“), Hasan Kikić

Hasan Kikić kada je imao 20 godina (fotografija se prvi put objavljuje u ovoj publikaciji)

odlazi u Zagreb, gdje uz pomoć ujaka Đulbegovića iz Sombora, završava Učiteljsku školu — maturirao je 19. juna 1926. godine.

Najprije učitelj u Hajdarovićima kod Zavidovića, a potom u Rogatici i Ustiprači. Oženio se kolegicom Ankom Jovanović. Zbog nerazumijevanja ženine ali i vlastite familije odlazi u Hrvatsku. Najprije kao učitelj radi u Gornjem Sjeničaku kraj Vrgin-Mosta, a potom u Pisarovini. U vrijeme učiteljavanja privatno polaže gimnaziju i diplomira, kao vanredni student, na Pravnom fakultetu u Beogradu (31.X 1938).

U dvadeset petoj godini Hasan Kikić postaje komunista.

Svježina izraza

Prve literarne radove Kikić objavljuje 1926. godine u zagrebačkom časopisu „Vijenac“. Na Kikića se među prvima osvrće književni kritičar Jovan Kršić, pa neki misle da bi se njemu mogla pripisati čast Kikićevog „uvodnja u književnost“. Osvrćući se 1936. na Kikićevu „Provinciju u pozadini“, Kršić ističe:

„Sem svežine u izrazu, taj mladi talenat je odmah uspeo da se uživi u one sitne konflikte našeg sela i da obeleži prve njegove sudare sa civilizacijom.“

Ali Kršić, kao što primjećuje i Meša Selimović, ne zamjećuje u Kikićevu djelu novu društvenu orijentaciju. Između ostalog, Kršić optužuje Kikića da oponaša Krležu; Kikiću zamjera i površnost, neudubljivanje u probleme o kojima govori, i tako dalje. Kikić mu ne ostaje dužan i odgovara mu u svom časopisu „Putokaz“ pod

naslovom „Slučaj g. prof. Dr Jovana Kršića“ i „Još jedan slučaj g. Jovana Kršića“. Kikić prvenstveno napada Kršićev časopis „Pregled“. Kikić i Kršić, međutim, nekad su se bolje slagali.

O tome svjedoči i pismo koje je Kikić napisao u Rogatici, 16. marta 1931. godine i uputio ga Kršiću. Zbog zanimljivosti tog pisma koje nam otkriva literarnu atmosferu međuratnog vremena, objavljujemo ga u cijelosti:

„Dragi gospodine Kršiću,

Vaše me je pismo neobično obradovalo, zato sam Vam mnogo zahvalan na njemu... Dakle što se tiče ispita, ja ću o tome s Vama razgovarati usmeno čim dođem u Sarajevo. To će biti po svoj prilici uskoro, jer imam nakanu da sada početkom aprila odem poslom u Zagreb pa ću navratiti, a o tome ću Vas prethodno izvestiti kako bismo se sastali.

Momentalno ne pišem i ne čitam ništa, pomalo učim, a omela me je u svemu bila i bolest koja me je gnjavila intenzivno 4 mjeseca. Sada se oporavljam i živim „solidno“. No ako mi upali taj ispit, onda ću sjesti i napokon svoje „Platne subote“ (Kikić je ovaj roman objavio pod naslovom „Ho-ruk, op. a.“) dovršiti. Trebam samo nekoliko mjeseci. To je eto moj jedan književni plan, koji je uglavnom i zreo, ali nije eto završen, imam još jedan pozamašan i otpočet ću ga, ali neka ga za sada...

Zašto u Zagreb?

Ne znam da li ste čitali što iz „Platnih subota“, ja sam stampao dva odlomka u Zagrebu i nisam nezadovoljan sa cijelom stvari no

ne to radi javnog mišljenja koje je čak i vrlo povoljno nego radi samog sebe jer vjerujete da sam ja dosta strog prema samom sebi i najmanje zadovoljan svojim literarnim stvarima, pa eto baš radi te strogosti sam zadovoljan.

Zagrebu sam otišao i njegovim listovima u ovo zadnje vrijeme prosto iz razloga što se u Beogradu nema kud. U Sarajevu pogotovo! Kod „S.k.GI.“ (Srpski književni glasnik — op.a) krokodil Crnjanski razapeo čengele kao Musa Kesedžija, pa sve što je poslije njega davi. U Sarajevu Boro od „Pregleda“ napravio sebi štaku literarnu pa svog histeričnog brata Miličevića brani njome zlo čineći upropašćavanjem jednog lista koji ima izvjestan renome.

Palavestra me pokušao da denuncira zbog nekog anacionalizma. Međutim, ja nacionalnu svijest ne identifikujem s partizanstvom, političkim i znam svoju nacionalnu pripadnost prema istorijskom imperativu, bar koliko i on. Uostalom ja strogo lučim nacionalni šovinizam od literarnog plasiranja, tj. ne podmećem ga kao fundament literarni.

Hrvati što iskorišćuju i mene i Novaka (op. a. — Novaka Simića) pa nas nazivaju hrvatskim pripovjedačima gotovo i imaju pravo — oni nam daju priliku da štampano, a bogami nas dobro i honoriraju.

Vaše prigovore predosjećam i cijenim Vaše mišljenje visoko ma ono ne znam kako negativno bilo po me. Ako se može govoriti o nekom uvođenju mene u književnost, ja sam jedino Vama dužan hvala za to. Nešto istina i Nevistiću u „Vijencu“ ali Vama više jer vas više jugoslovenska literatura cijeni...

Pisali ste negdje prošle god. u „Jug. Pošti“ neki članak o literarnim mogućnostima, tako nešto — ne sjećam se — ali se sjećam da prigovarate neka epigonska Krležinova... Da li se šta na me odnosi i na moje novije stvaranje, ne znam, ali Vas uvjeravam da ja ni jednog jedinog proznog retka Krleže nisam uopšte pročitao, ipak ga cijenim.

No i o tome posebno!

Za sada Vas poštuje i mnogo pozdravlja

Kikić

U društvu s Krležom

Hasan Kikić često odlazi u Zagreb, druži se s Miroslavom Krležom, Augustom Cesarcem, Krstom Hegedušićem, Vasom Bogdanovom, Ognjenom Pricom i drugim predstavnicima hrvatske književne ljevice. Objavljuje zbirku pripovijedaka „Provincija u pozadini“, i to sa ilustracijama Krste Hegedušića. Piše i objavljuje ostala svoja djela — romane „Ho-ruk“, „Bukve“, pripovijetke, pod imenom Alija Korjenić 1937. izdaje brošuru „Šta se događa u Španiji“.

Prihod od prodaje ove brošure bio je namijenjen namirenju troškova za štampanje časopisa „Putokaz“, što ga je Hasan Kikić izdavao s grupom lijevih intelektualaca i radnika: Skenderom Kulenovićem, Ešrefom Badnjevićem, Rizom Ramićem i drugima.

Pišući da „literatura kao društveni činilac ima određenu svrhu (njena je svrha rekonstrukcija društvenog uređenja)“, Kikić se u svojim djelima, kao što smo već kazali, najviše bavio Bosnom, onom Bosnom koje je u predrat-

Krsto HEGEDUŠIĆ: Ilustracija „Provincije u pozadini“

noj bosanskohercegovačkoj literaturi bilo vrlo malo.

Godine 1940. Hasan Kikić se stalno nastanjuje u Zagrebu. Dobiva mjesto pravnog referenta u Odjelu za prosvjetu Banovine Hrvatske u Zagrebu, a postaje i predsjednikom Društva hrvatskih muslimana. Ali na tim mjestima ne ostaje dugo. Bavi se ilegalnim komunističkim radom, suprotstavlja se desnicima, organizuje naprednu muslimansku inteligenciju, a sve se to, dakako, ne dopada vlastima, pa Kikić ubrzo dobiva rješenje o premještanju na mjesto učitelja u osnovnoj školi na Koturaškoj cesti u Zagrebu (ta

škola danas nosi ime Hasana Kikića).

Hasan Kikić je bio suptilni angažovani prosvjetni radnik u Hajdarovićima, Rogatici, Gornjem Sjeničaku i Pisarevini, Zagrebu i Sanskom Mostu. Njegovi ljudski i pedagoški kvaliteti rasp-lamsavali su radoznalost ljudi,

podizali dostojanstvo poniženih, osposobljavali mlade i odrasle za konačni obračun sa onima koji su u transu klasnog egoizma činili sve da vladaju tama i pokorenost u biću naroda ovog prostora. Hasan Kikić je bio pravi narodni učitelj.

Narodni učitelj

Za samo 13 godina pedagoškog rada Hasan Kikić je ostao u živom sjećanju kako svojih učenika tako i ljudi i sredina u kojima je provodio svoje učiteljske dane. S obzirom na to da je o Hasanu Kikiću nedovoljno govoreno i

pisano kao o prosvjetnom radniku, ovom prilikom prvi puta otvorimo, bar u fragmentima, njegove službene listove, personalne dosjee, izvještaje zvaničnih školskih nadzornika, koji se danas čuvaju Zavičajnoj zbirci Narodne biblioteke Centra za informisanje, obrazovanje i kulturu „Vaso Pelagić“ u Gradačcu.

Tokom svog učiteljovanja, kao i ostali tadašnji prosvjetni radnici, Hasan Kikić dobivao je od školskih nadzornika godišnje ocjene koje su u to vrijeme dobivali učitelji prilikom godišnjih pregleda. Već na prvom Kikićevom službovanju školske 1927/28. godine primjećuje se da je svim svojim ljudskim i pedagoškim

LIST OCJENJIVANJA

g. *Hasana Kikića* učitelja-ice Državne narodne škole „*u Sjeničaku*“, srezu *banovine sarlike* u 1932/33 školskoj godini

1. Ime učitelja	<i>Hasan Kikić</i>	14. Kako je prosvjetni radnik općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	<i>vrlo dobro</i>
2. Kako je prosvjetni radnik općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	<i>vrlo dobro</i>	15. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	
3. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	<i>vrlo dobro</i>	16. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	
4. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	<i>vrlo dobro</i>	17. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	
5. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	<i>vrlo dobro</i>	18. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	
6. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	<i>vrlo dobro</i>	19. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	
7. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	<i>vrlo dobro</i>	20. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	
8. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	<i>vrlo dobro</i>	21. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	
9. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	<i>vrlo dobro</i>	22. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	
10. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	<i>vrlo dobro</i>	23. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	
11. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	<i>vrlo dobro</i>	24. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	
12. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	<i>vrlo dobro</i>	25. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	
13. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	<i>vrlo dobro</i>	26. Kako je učitelj općenito? (u odnosu na ostale učitelje)	

17. maja 1933
Hasan Kikić

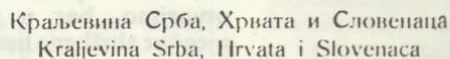
Opća ocjena o cjelokupnom radu
vrlo dobro

Sadržajno ocjena
Hasan Kikić

Sadržajno ocjena
Hasan Kikić

List ocjenjivanja učitelja Hasana Kikića iz 1932. g.

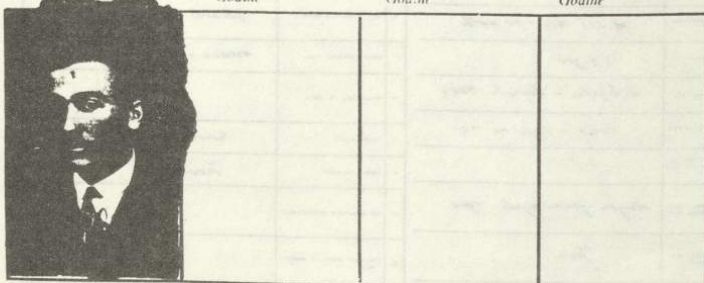

1. Име и презиме службеника
1. Ime i prezime službenika

[illegible]

Фотографија службеника, сваке deceme iodine. Fotografija službenika, svake desete godine.

[illegible]

Službenički list Hasana Kikića iz 1927. godine

bićem bio okrenut svome pozivu. Već te školske godine dobio je godišnju ocjenu vrlo dobar, koja će ga pratiti sve do školske 1935/36. godine, da bi već od školske 1936/37. godine pa sve do njegovog posljednjeg učiteljovanja, školske 1940/41. godine bio ocjenjivan sa ocjenom odličan.

U Pisarovini vodio je dva odjeljenja — III i IV razred sa 22 đaka. Školski nadzornik u toj školi ocijenio je Hasana Kikića ovako:

„Očinski blag, vrijedan i savjestan, vladanje u službi: — korektno, a vladanje van službe — također korektno, svojim radom i odnosom — zaslužuje bolje mjesto. Rad na narodnom prosvjedi-
vanju: — Kod školskih priredbi i proslava bavi se književnošću i piše knjige socijalne sadržine“

A školski nadzornik Ostoja Jagodić, u svom godišnjem izvještaju od 6.VI 1932. godine kada je davao svoju ocjenu rada o Hasanu Kikiću u Narodnoj osnovnoj školi u Rogatici, ovako je u svoj izvještaj unio ocjene:

**"Propisano nastavno gradivo
svršio. Gradivo dobro utvrđeno.
Metodski postupak vrlo dobar.
Disciplina kod nastave uzorna.
Nastavno-vaspitni rad vrlo dobar,
a nacionalnom vaspitanju učeni-
ka posvećena je osobita pažnja.**

Učiteljska sprema i prednost radu je vrlo dobro."

U istoj školi u Rogatici, školske 1930/31. godine, od 18. juna 1931. godine, taj isti školski nadzornik Jagodić u svom „Listu ocjenjivanja nastavnih lica osnovnih škola“ bilježio je ovo:

„Radi sa dva odjeljenja „Ia“ i „Ib“ sa ukupno 115 đaka.

Nastavna građa obrađena je za proteklo vreme, u nastavnom programu nisu svuda ubeleženi datumi obrade. Narodni jezik obrađen je vrlo dobro, a tako isto početna strana nastava. Pismenim radovima posvećena je potrebna pažnja. Nacionalno vaspitanje učenika je vrlo dobro. Disciplina je vrlo dobra, a tako isto i čistoća dečijeg tela i odeli. Metodski postupak je vrlo dobar."

Rado viđen u narodu

Taj isti školski nadzornik za Kikićevo vladanje u službi i van službe ističe:

"Vladanje je vrlo pohvalno. Rad na narodnom prosvjećivanju: Načelnik je Sokolskog društva u Rogatici, sekretar je Jadranske straže. Radi na književnosti kao pripovedač i pesnik u književnim listovima: „Književnik“, „Revija“ i „Zapisi“. Kao vaspitač i građanin ima sva potrebna svojstva, te je radi toga rado viđen u narodu."

I sreski školski nadzornik Đorđe Babajević u svom izvještaju od 23.VI 1930. godine primjećuje primjernu stručnu agilnost Hasana Kikića kao učitelja u Rogatici, te između ostalog zapisuje:

"Poslu je predan, s djecom postupa prijatno, disciplina na svom mjestu. U narodnom prosvjećivanju vrlo zastupljen. Načelnik je mjesnog „Sokola“, sekretar je Jadranske straže i društva „Gajret-a“.

Trezven i okretan, radi svoje sposobnosti u pjevanju i gimnastici u mnogim mjesnim društvima aktivan i zauzetan član. Među građanstvom svuda rado primljen.

Nepравilnih uticaja za napredniji nastavni i vaspitni rad nije bilo. Opšti vaspitni i nastavni uspjeh rada učitelja Hasana Kikića je vrlo dobar.“

Sreski školski nadzornik iz Vrgin-Mosta u svom godišnjem izvještaju od 30.VI 1933. godine za školsku 1932/33. godinu za učitelja Hasana Kikića za rad u školi u Gornjem Sjeničaku, gdje je vodio III i IV razred, daje ovakvu ocjenu:

„Radi dobro. Manje uspjeha pokazuje u radu računске nastave. Marljiv je, ali rado putuje iz mjesta službovanja. Vlada u službi i van nje je dobro. Drugi radovi i karakteristična svojstva: Piše novele i pjesme. Nepovoljni uticaji koji su sprečavali vaspitanje i nastavni rad u školi: „Poludnevna nastava i prevelik broj polaznika.“

Marljiv i savjestan

A školske 1933/34. godine Hasan Kikić za svoj učiteljski rad u Gornjem Sjeničaku, gdje je

obučavao II i III razred, od strane školskog nadzornika u godišnjem izvještaju okarakterisan je:

„Marljiv i savjestan, vladanje u službi vrlo dobro, a konačna ocjena: vrlo dobar.“

I tako iz godine u godinu, sve najbolje ocjene i primjedbe za stručni rad učitelja Hasana Kikića. Ocjene odmjerene, i veoma precizno kazane, što nesumnjivo govori da se Kikić razvijao u jednog izuzetno marljivog i dobrog prosvjetnog radnika i vaspitača.

Danas u SR Bosni i Hercegovini, od 1973, svake godine na republičkoj kulturnoj manifestaciji „Kikićevi susreti“, koja se održava polovinom maja, dodjeljuje se najveće priznanje i nagrada istaknutim prosvjetnim radnicima i kolektivima iz oblasti obrazovanja i vaspitanja. To je još jedna značajna vrijednost, potvrda i priznanje vaspitnom i prosvjetnom opusu Hasana Kikića kao narodnog učitelja.

Posljednje svoje učiteljovanje Hasan Kikić proveo je u Sanskom Mostu odakle je u februaru 1942. godine prešao na oslobođenu teritoriju.

Iz Sanskog Mosta u partizane

U zvaničnom službenom dosijeu Hasana Kikića stoji da je 3. septembra 1941. godine premješten iz Zagreba u Sanski Most, gdje je došao na dužnost „kotarskog prosvjetnog referenta“. Nekoliko mjeseci prije dolaska u Sanski Most Kikić je bio jedan od onih pouzdanih ljudi koji su dočekivali, ilegalno smještali i dalje otpremali naše „Špance“ što su se vraćali u zemlju, i po rasporedu dobijenom od CK KPJ, odlazili u krajeve gdje je počeo ustanak.

Prema pričanju Esada Alagića iz Sanskog Mosta po dolasku u ovaj grad Hasan Kikić se upoznao sa mještanima, studentima Hasom Sarajlićem i Hasanom Kurbegovićem, a na osnovu tog poznanstva i dobijenih informacija, Kikić se povezuje sa Hazimom Bilalbegovićem koji je od ranije znao ko je Kikić, te su se brzo dogovorili o zajedničkoj ilegalnoj saradnji. Prvo poznanstvo i prve riječi Kikića sa Hazimom bile su „ima li on vezu sa šumom“, a kada je dobio potvrđan odgovor insistirao je da se što prije upozna sa kurirom.

Hasan Kikić kao učitelj (snimak načinjen u Zagrebu, pred 1940. godinu)

Ilegalni rad

U dužem razgovoru kojeg sam vodio sa Ahmetom Kadićem, iz Sanskog Mosta, koji je stanovao u Ulici Petra Škondrića broj 12, doznao sam o Hasanu Kikiću dosta lijepih sjećanja iz tog perioda:

— Hasan Kikić brzo je formirao prvu grupu koja će organizovati ilegalni rad za NOP u Sanskom Mostu u koju su, osim njega, ušli Hazim Bilalbegović i Naim Ibrišagić. Već na prvom sastanku složili su se da grupom rukovodi Hasan Kikić, koji je stanovao kod Dese Kragulj, u sadašnjoj Ulici Veljka Miljevića broj 37.

„Da bi mogli što uspješnije rukovoditi ilegalnim radom“, zapisano je u ediciji „Srez Sanski Most u NOB“, na stranici 349, „Hasan Kikić je predložio da sva trojica dobiju legalna imena. Tako je on uzeo ime „Slobodan“, Hazim Bilalbegović „Slavko“ i Naim Ibrišagić „Milan“. Kikić će pri izlasku na slobodnu teritoriju imenu „Slobodan“ dodati i prezime „Anđelić“.

Po dolasku u Sanski Most Hasan Kikić je nastavio održavati vezu sa partijskim rukovodstvom u Zagrebu, te uspostavio vezu sa Prijedorom i, potom, sa Banjalukom.

Sjećanje Dese Kragulj

Iz kuće Dese Kragulj, kod koje je stanovao, Hasan Kikić je otišao u partizane.

— U moju kuću Hasana Kikića je doveo tadašnji hotelijer Rasim Hromalić zvani Singer. U prizemlju naše kuće nalazila se naša gostionica i upravo zbog toga što je uvijek bila stjecište putnika i namjernika česti dolasci i sastanci koje je Hasan Kikić imao u stanu nisu bili nikome sumnjivi. Sjećam se, često mi je govorio (Desi Kragulj priznato je učešće u NOR od 1941):

— Eh, Deso, Deso, odlazi jedan po jedan, a kad ću ja?

— Šta čekaš? — rekla sam mu.

— Naređenje Partije, sestro...

— Kao da je nešto predosjećao, bio je uznemiren, čitava tri dana. Pred samu večer doletio je Abid Kurbegović, njegov podoficir (za vrijeme svog boravka u Sanskom Mostu Hasan Kikić je bio u domobranskoj uniformi kao satnik), vičući: „Bjež“, Hasane, došle

ustaše da te hapse!“ Uveliko je sniježilo. Bila je 1942. godina. Nismo se takoreći niti pozdravili. Hasan je otišao u partizane ostavivši sve svoje stvari u stanu — pričala je Desa Kragulj.

Hasan Kikić u partizanima

Godine 1982, narodni heroj, književnik i državnik Velimir Stojnić, kada je iznosio svoja sjećanja na X Kikićevim susretima, između ostalog je kazao:

„U drugoj polovini marta 1942. godine iz Kozare je, u Podgrmeč, stiglo direktivno pismo Đure Pucara Starog. U pismu nas obavještava da Drugi krajiški odred formira Kozarački udarni bataljon, a da su krajiški odredi — Prvi, Treći i Peti — dužni da od svojih boraca i jedinica, hitno i neodložno, formiraju još jedan udarni bataljon... U posljednjem trenutku, pred sam naš polazak, stigla je poruka da sa nama krene i Hasan Kikić. Trebalo je da se prebaci u srednju Bosnu, u sjedište Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu. Hasan je tek bio izišao na slobodnu teritoriju iz Sanskog Mosta, gdje je šest mjeseci ilegalno radio za NOP. Zabunom, on je najprije zgodio u četnički štab Vukašina Marčetića, odakle je morao da bježi. Štab Prvog krajiškog odreda odmah ga je imenovao za zamjenika političkog komesara novskog bataljona, odnosno za partijskog rukovodioca u tom bataljonu, i o tome obavijestio Oblasni komitet. Pošto je u Oblasnom komitetu, međutim, drugačije odlučeno, mi smo se dogovorili da, do prelaska u srednju Bosnu, Hasan preuzme

dužnost operativnog oficira u Udarnom bataljonu. I samom Hasanu se žurilo. O njegovom držanju, u vezi s predratnim sukobima na književnoj ljevici, kružile su različite verzije, čak i u ratu. Htio je, lično, da raspravi to svoje pitanje.

... Po prelasku u srednu Bosnu, Stari je Hasana zadržao u Bočcu, u sjedištu Operativnog štaba. On je Hasanu i Albertu Trinkiju stavio u zadatak da odatle rukovode izgradnjom bolničkih objekata u Čemernici. Pošto je Trinki, kao sekretar Operativnog štaba, bio vezan za Bočac, Hasanu je pripao operativni dio posla. Kao i uvijek, Hasan se i ovoga puta zdušno prihvatio posla. Prionuo je na njega kao mrav. Ne bi se moglo reći da, pritom, nije bio svjestan rizika koji je bio skopčan sa njegovim novim poslom. Obav-

ljao ga je na politički rovitom i potpuno nepoznatom terenu, na prostoru između Bočca, Čemernice i Skender-Vakufa. Rizik je kod njega, međutim, bio na posljednjem mjestu, gotovo na periferiji njegove svijesti. O tome svjedoči i njegovo pismo, upućeno Trinkiju i Dragi Mažaru, 2. maja, dakle, četiri dana uoči njegove smrti, u kojem kaže:

Gradnja bolnice na Čemernici

„Ja sam u Skenderu i danas ćemo oдавде otpremiti prozore i vrata u Čemernicu. No neka vas to ne smeta, vi ipak imate tamo spremjenih prozora i vrata koliko toliko šaljite, ukoliko već niste odaslali. Trebat će toga dosta.

Krsto HEGEDUŠIĆ: Ilustracija iz „Provincije u pozadini“

Svakako, skinite nešto dobrih prozora (koji su dvostruki) na bočaćkim zgradama i pošaljite ih. Za bolnicu će ih trebati prilično, a i ostale zgrade ćemo udesiti da budu što svijetlije.

Eksera (kraćih naročito) pribavite odakle god možete i i što više.

Ujedno, već sada odredite koje će se stvari od namještaja prenositi u Čemernicu. Svakako sve stalaže za spise, zatim sve posteljine i podesne stolove, a također i krevete. Moramo bezuvjetno definitivno riješiti i pitanje pristojnog spavanja. Mi se trudimo da prostorije zadovolje i u tom pogledu do maksimuma. Jučer sam pisao da se usput šalju već sada daske, jer mi bi pošto poto htjeli da štamparija bude u

Čemernici bar za 5-6 dana, u čemu ćemo i uspjeti, ako nas eventualno ne bi bogzna kakav takozvani vis major pomeo.“

A upravo taj takozvani „vis major“ je ne samo omeo Hasana, nego je i njegov trud upropastio. Neposredno iza njegove smrti, četnici su blokirali bolnicu na Čemernici, pri pokušaju njene evakuacije zarobili su i poubijali ranjenike i bolničko osoblje, a bolničke objekte zapalili.

U jednom pismu kojeg je 10. maja 1942. godine uputio Velimir Stojnić Kostu Nađu, na kraju stoji jedna škrta rečenica:

„JAVLJAJU IZ BOČCA DA SU ČETNICI UBILI DRUGA HASANA KIKIĆA!“

Smrt na Čemernici

Kao što smo ranije napomenuli, u februaru 1942. godine Hasan Kikić prešao je na oslobođenu teritoriju. Međutim, nesretnim slučajem biva zarobljen od četničkog vođe Uroša Drenovića, također učitelja. Na sreću uspijeva pobjeći i priključiti se Grmečkom partizanskom odredu. Sudjeluje u borbama krajiških proletera protiv četnika od Grmeča do Manjače.

Prema zvaničnim verzijama i podacima, Hasan Kikić poginuo je 6. maja 1942. godine kao

komesar Prvog krajiškog proleterskog bataljona. Upao je u četničku zasjedu kod sela Rapta na planini Čemernici, između Mrkonjić-Grada i Skender-Vakufa. Grob mu se prema evidenciji SUBNOR-a opštine Skender-Vakuf nalazi na partizanskom groblju u selu Račići, opština Skender-Vakuf, pod brojem 57.

Zasjeda kod Čukovca

Sve do 1958. godine o Kikićevoj se pogibiji, znalo vrlo malo. Prema svim dosadašnjim kazivanjima izgleda da je Skender Kulenović bio najbliži svjedok Kikićeve pogibije. Detaljan opis njegove smrti on daje u svom napisu „Posljednji susret sa Hasanom Kikićem“ („Književne novine“, 1949. godine).

S jedne svečane akademije na Kikićevim susretima u Gradačcu

Spomen česma u selu Rapta na mjestu pogibije Hasana Kikića

Međutim, na temelju sjećanja Slavka Popovića, ovako je opisana Kikićeva smrt:

„Hasan je putovao iz Agina Sela preko Čukovca u Skender-Vakuf. S njim je išao i jedan kurir, gluhonijem, kojeg smo zvali Nijemac. Zapravo, on se zvao Đorđe Komenović, ali u Čukovcu, odakle je bio rodom, nikog ne zovu pravim imenom već svaki ima neki nadimak. To je bio hrabar i odan borac, povjeroili su mu i

najteži zadatak, znao je i da čita i piše. Bio je samouk.

Išli su njih dvojica, Hasan i Nijemac, uskim seoskim puteljom između gustih stoljetnih bukava i borovih šuma.

Kod zaseoka Rapta, nedaleko od Čukovca, ispred same planine Čemernice, sačekala ih je u zasjedi staja — grupa četnika.

Propustili su ih da prođu nekih pedeset metara, a onda su pucali. Hasan je pao smrtno pogođen, a

Nijemac je uspio da pobjegne i probije se do Skender-Vakufa. On je prvi i javio o Hasanoj smrti.“

Šta kaže Jovo Đurašinović

Prije nego li iznesemo podatke koji kazuju argumentovano o Kikićevoj smrti, koju je opisao Skender Kulenović, evo i sjećanja zemljoradnika Jove Đurašinovića iz sela Račića, opština Skender-Vakuf:

— Krajem 1942. godine, u naše je selo po zadatku Partije stigao Hasan Kikić. Iz Račića je trebalo da pođe prema Tesliću da se poveže s Borjanskim odredom. U vrijeme Kikićeve dolaska u našem se selu slavio sveti Nikola, pa je Kikić kao naš gost, bio pozvan na slavu. Međutim, dok se Kikić nalazio u društvu seljaka, neko je obližnjoj četničkoj patroli javio da je u naše selo stigao nepoznat gospodin s nijemim vodičem. Četnici su odmah dojurili u selo, opkolili kuću u kojoj se nalazio Kikić. Primijetivši četnike Kikić je pokušao pobjeći, ali su ga pokosili meci četnika iz zasjede. S mrtvog književnika četnici su skinuli odijelo, ručni sat i uzeli nekakve papire, koji su se nalazili u kožnoj torbi. Onako nagog bacili su ga u jednu jamu. Poslije tog događaja otišao sam u partizane.

Suđenje navodnim ubicama

U Okružnom sudu u Banjaluci održano je poslije oslobođenja suđenje navodnim ubicama Ha-

sana Kikića. Glavna rasprava održana je 20. novembra 1948. godine. Sud je tom prilikom ocijenio da nema dokaza koji bi potkrijepili navode optužnice i donio je oslobađajuću presudu. Presuda nosi broj K-198/48, a njezin se original danas čuva u Zavičajnom muzeju Centra za informisanje, obrazovanje i kulturu „Vaso Pelagić“ u Gradačcu.

Smatra se da je Skender Kulenović najbliži svjedok Kikićeve pogibije. Kulenović je prvi vijest o pogibiji usmeno objavio i ona je, prema pričanju Novaka Simića kojeg sam slušao još 1964. godine u Gradačcu, u njegovim napisima o Kikiću, dobila ovu verziju:

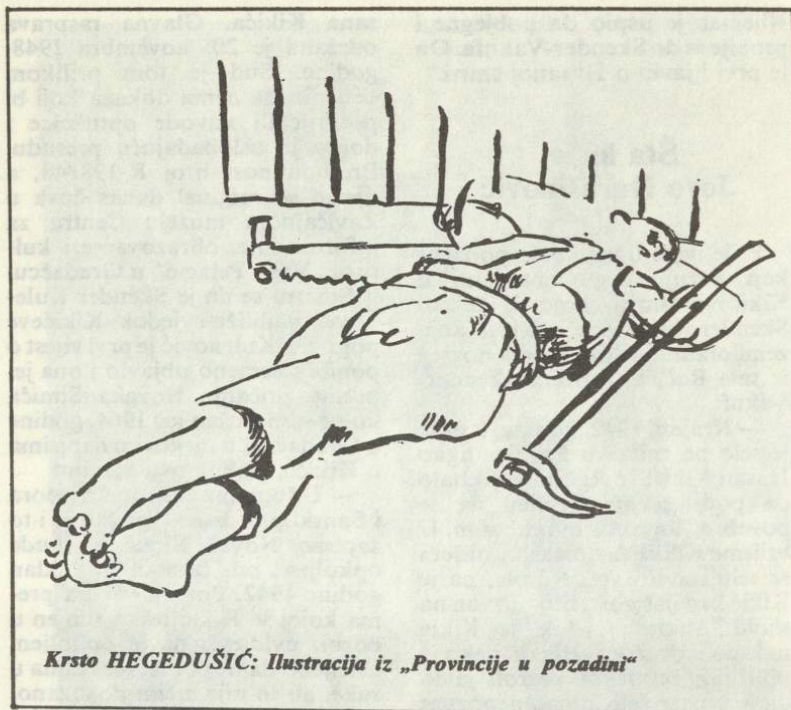
— U šumama između Prijedora i Sanskog Mosta — pričao je i to zapisao Novak Simić — bude opkoljen od četnika i zaklan godine 1942. Postoji verzija prema kojoj se Kikić teško ranjen u borbi, uvidjevši da je opkoljen, ustrijelio da ne padne četnicima u ruke, ali to nije ničim dokazano.

Tako je svojevremeno pričao Novak Simić, naš poznati književnik, koji je živio u Zagrebu, a rođen je u Zenici.

Vijest o Hasanovoj smrti

Detaljan opis Kikićeve smrti dao je Kulenović u svom napisu „Posljednji susret sa Hasanom Kikićem“ („Književne novine“ 1949), a taj svoj prilog čitao je i na II Kikićevim susretima, održanim u Gradačcu maja 1974. godine.

„Vijest donese kurir koji ga je pratio (Kikićev kurir op. a.) i koji je imao sreću da umakne iz zasjede. Da udarac bude podmu-

Krsto HEGEDUŠIĆ: Ilustracija iz „Provincije u pozadini“

kliji, taj kurir je bio gluhonijem i niko ga drugačije nije ni zvao nego Nijemac. Uobražavao sam sebi da geste kojim je on opisivao Hasanovu smrt ne razumijem, iako sam sa Nijemcem već odlično naučio da se sporazumijevam. A načas bi zaboravljao da je gluhonijem, pa bih mu na sav glas vikao: „Slobodan“ (to je bio Hasanov partizanski pseudonim). „Je li Slobodan ubijen?“ Nijemac je uporno stavljao ruku na usta

kao da iz nje srče vodu, onako kako to čine muslimani uzimajući abdeset, to i jest bio Nijemčev znak za muslimane, on je znao da je Slobodan musliman. Dakle, istina je.“

Tako je poginuo pisac i partizan čije je djelo ostavilo dubok trag u našoj kulturnoj i revolucionarnoj povijesti, a među njegovim prijateljima bolnu prazninu i sjećanja na jedno drugovanje.

Majka Munira

Susreo sam je jedne večeri s upaljenim fenjerom u ruci. Šepajući, lagano je išla nekom na sijelo. Bilo je to kod Kapi-kule starog grada Husein kapetana. Mada su svjetla gorjela po ulici, ona je svjetlucala svojim fenjerom kao ivanjska krijesnica. Zašla je pod Kapi-kulu, i obavila ju je tama. Još se samo vidjelo svjetlucanje fenjera.

Hasanova majka Munira Kikić

Zainteresovao sam se, ko je ta stara žena, koja tako slabo vjeruje u gradsku rasvjetu, pa za svaki slučaj ide s upaljenim fenjerom.

Poznanik, kojeg susretoh, reče mi da je to majka književnika Hasana Kikića, svakom znana majka Munira. Poželjeh da se sastanem s tom staricom, ali sam uzalud nekoliko puta dolazio k njoj. Nekad je valjda nije bilo kod kuće, a nekad opet nije čula moje lupanje na vrata. Ipak nisam odustao od svoje želje.

Zaputih se uz strmu Kadić-mahalu, koju su djeca uklizala svojim ligurama, pa se prelijevala kao staklo. Svaki čas pojure uz vrisku prozeblja djeca na svojim ligurama, dok se od vrha mahale pomoli čitava kolona malih klizača.

Zastao sam na kraju mahale pred kućom na podrumu, na kojem je u do vratku ukucan kućni broj 62. Pitam komšinicu je li to kuća majke Munire, a ona mi odgovara:

— Jest, samo ako se ne javi, a ti lupaj trkljom o prozor, jer ona je, znaš, malo potvrda na uši.

I dok sam lupao na kućnim vratima, gledajući po ograđenom dvorištu ne bih li našao i tu preporučenu trklju, koja bi u ovom slučaju zamijenila kućno zvonce, polako se otvoriše vrata iza kojih me znatiželjno gledaše starica u osmoj deceniji.

Bjelina snijega suncem obasjana upi se u oči, i dok je ona žmirkajući gledala u me, ja sam zamišljao kako da je pozdravim. Po starom običaju ili... I, pozdrav izostane, jer me starica oslovi:

— Šta želiš, sinko?

— Eto, majko, došao sam malo na sijelo. Jeste li vi majka Hasana Kikića?

Starica me pogleda tužnim pogledom i uz jedva čujan uzdah odgovori:

— Jesam, sine, a šta ću ti ja? Pa moj Hasan davno je poginuo...

I dok sam zbunjen stajao u vratima duboko potresen uzdahom majke, ona se prva snađe.

— Pa, hajde u kuću, zima ti tu stajati — i pođe preda mnom uz drvene stepenice. Sjedoh u ugodno toploj sobi na sećiju. Starica kod furune na minder. U kući tišina, nikog živa osim što mačka izviruje ispod furune. Stara majka živi sama.

Na mangali se svjetluca žera, a majka Munira ubaci komadić ovnak-trave na mangalu. Ugodan miris razli se po sobi. Kod furune poredano najnužnije posuđe.

— Eto, moj sinko, nešto me noga boli, pa poredam 'vako oko sebe ovaj kahveni takum da ne ustajem često — i pri tom uze mlin, da melje kafu. Jedva joj objasnih da ne pijem kafu, jer sam još mlad.

Podiže se i iz druge mi sobe donese slatko od dunja.

Smišljah kako da otpočnem s pitanjima. I dok starica, sjedeći na svom minderu, ubaci dva drveta u furunu, smislih:

— Došao sam, majko, da čujem nešto o našem Hasanu.

— Ima to, moj sinko, u njegovim knjigama. Ti si školnik, pa znaš — reče starica.

— Eh, majko, ovo što ja želim znati, to nema u knjigama. Pričajte mi nešto o njegovom djetinjstvu, kakav je bio kad je bio mali.

Starica gledajući u svoju mangalu uzdahnu.

— Kô dijete vrtljivo, i igra mu draga. Djeca su ga voljela, a on je među njima bio kondoter (starica tu misli na vođu među djecom u

igri). Igrao se „klisa“, „topograda“ i na ligurama se klizao. Jednom sam ga, bogme, istukla za „trehu“. Nekoliko krajcera zijanio igrajući se „trehe“. A lijepo mi je učio i tablu i bukvar. Pokazivao je i drugoj djeci učenje.

— A je li, majko, biste li se mogli sjetiti, kad je Hasan gonio goveda u onaj prvi rat? — zapitah.

— Jest, bome, moj sinko, tjerô je moj Hasan carska goveda taman u Karanovac. Slabo bilo ljudi u Gradu, otišli u rat, pa dječurlija gonila goveda. Moj Hasan imao svojih jedanaest pajdaša, i kad su god oni gonili goveda, nikad ne izgube ni jedno, a drugima je faljavalo. Svaku forintu koju je zaradio, goneći goveda, donio mi je zamotan u obavšu od gaća.

Starica se prisjeti, ode u drugu sobu i donese mi nekoliko slika u starim okvirima.

— Evo mog Hasana, kad je bio u Derventi u školi — i uprije suhim staračkim prstom u dječaka u fesu. — Koliko mi je puta pješice iz Dervente dolazio! — A evo ga, kad je momak bio.

I pruža mi drugu sliku.

— Dvanaestero djece sam rodila, ali Hasan mi je bio nekako najbolji — uzdahnu starica i zaplaka.

Brišući suze krajičkom šamiije, reče:

— Neki sam se dan isplakala, moj sinko! Bila sam u Domu kulture i kad sam ugledala njegovu veliku sliku na zidu, srce mi se od žalosti rasplakalo. Volio je mog Hasana svako. Najbolje se pazio s učiteljem Hakijom Raljevićem.

— Imate li koje njegovo pismo sačuvano? — upitah ja.

— Nemam, sine, nijedno, sve sam uz rat morala baciti u vatru.

Pisao mi je iz soldačije iz Sanskog Mosta zadnje pismo, pa i njega sam morala zapaliti. Rekoše mi uz rat da će mi kuću premećati, pa da sve spalim.

I dok starica priča, ugledah na poledini slike nekoliko riječi napisanih dječijim rukopisom.

Dok čitam, starica kao da sama sebi govori:

— Ubiše mi ga, dušmani! Ni mezar ne znam, gdje mu je — i zaplaka tužna majka, a niz staračko uvelo lice slijevaju se suze. Ona ih suši krajičkom šarene šamiije.

— Još su mi dva sina poginula u partizanima. A sad su mi živa još dvojica.

Rastasmo se.

Isprati me do vrata.

Sunce je zalazilo za snježna brda. Niz mahalu je odzvanjao veseo vrisak djece, koja su jurila

na svojim ligurama. Razmišljao sam, kako je velika bol ucvičljene majke, i tuga mi pade na srce za gubitkom ČOVJEKA.

Ovaj susret zabilježen je februara 1957. godine. I poslije toga često sam posjećivao majku Muniru i postali smo bliski prijatelji koji su se rado vidali.

A 10. juna 1973. godine pronije se glas da je naša plemenita majka Munira umrla. Njeni sugrađani, sinovi, unuci, rodaci, prijatelji i mnogobrojni poštovaoci otpratiše je do vječnog smiraja.

Majka Munira ostala je u neizbrisivim uspomenama i sjećanjima njenih sugrađana. Veliki perzijski pjesnik Omer Hajjam reče: „Sjetiti se druga plemenito je djelo!“ Neka i ovo sjećanje na taj susret bude u izreci velikog pjesnika!

Hasan Kikić
u sjećanjima

Život za revoluciju i umjetnost

Iz krila porodice proletera, iz
stega bijede i bespravlja, iz daleke
„Provincije u pozadini“ — 1905.
godine rodio se gorostas naše

međuratne literature, revolucio-
nar i marksistički pedagog Hasan
Kikić, u čiju čast je 1973. godine
ustanovljena republička kulturna
manifestacija koja nosi njegovo
ime i održava u pišćevom rodnom
Gradačcu. Kikić je bio suptilni
angažovani prosvjetni radnik u
Hajdarovićima i Rogatici, Gor-
njem Sjeničaku i Pisarovini. Nje-
govi ljudski i pedagoški kvaliteti
rasplamsavali su radoznalost lju-
di, podizali dostojanstvo poniže-
nih, osposobljavali mlade i odras-
le za konačni obračun sa onima
koji su u transu klasnog egoizma
činili sve da vladaju tama i
pokornost u biću naroda ovog
prostora. Napisao je i ostavio
obimno književno djelo o siroma-
šnom i napaćenom bosanskom
svijetu iz kojeg je potekao i s
kojim je živio. Jer on je sa 37
godina života, 13 godina pedagoš-

Jedna od ilustracija Krste Hegedušića u prvom izdanju knjige
„Provincija u pozadini“

kog rada i 14 godina bavljenja književnim stvaralaštvom, natčovječanskim naporima i uvaženim talentom ostavio nama i budućim pokoljenjima golemi opus i neuništivi moto za revolucionarna pregnuća i ostvarenja.

Na republičkoj kulturnoj manifestaciji „Kikićevi susreti“, govorilo se o Kikiću kao revolucionaru, partizanskom komesaru, ilegalnom partijskom radniku, agitatoru, komunisti, ljevičaru i političaru, ali najviše kao književniku koji je — dajući riječ Bosni i njenoj sirotinji, šumskim radnicima, seljacima i drugim junacima jednog uglavnom novog i nepoznatog literarnog svijeta stvorio vrijedno umjetničko djelo. Ovom prilikom, iznosimo nekoliko zanimljivih sjećanja i viđenja ljudi i prijatelja koji su se družili i susretali sa ovim velikim humanistom i prijateljem svih naših naroda i narodnosti. Ova sjećanja na Hasana Kikića su fragmenti kazivanja njegovih najbližih prijatelja i poštivalaca, koja su meni kao publicisti pričali, a ja ih revnosno bilježio.

Radnička zavjesa

Godine 1957. u jednom lijepom razgovoru stari učitelj i Kikićev prijatelj iz đačkih i učiteljskih dana Abduselam Abdulahović, koji je umro u Gradačcu, sjećajući se svog prijatelja Hasana Kikića pričao mi je ovo:

„Jednog dana išli smo na izlet, gdje smo izvodili razne igre. Između ostalog, igrali smo se „naroda“. Neko od nas bio je „Francuz“, neko „Japanac“, neko „Turčin“, itd. Hasan ne bi uzeo

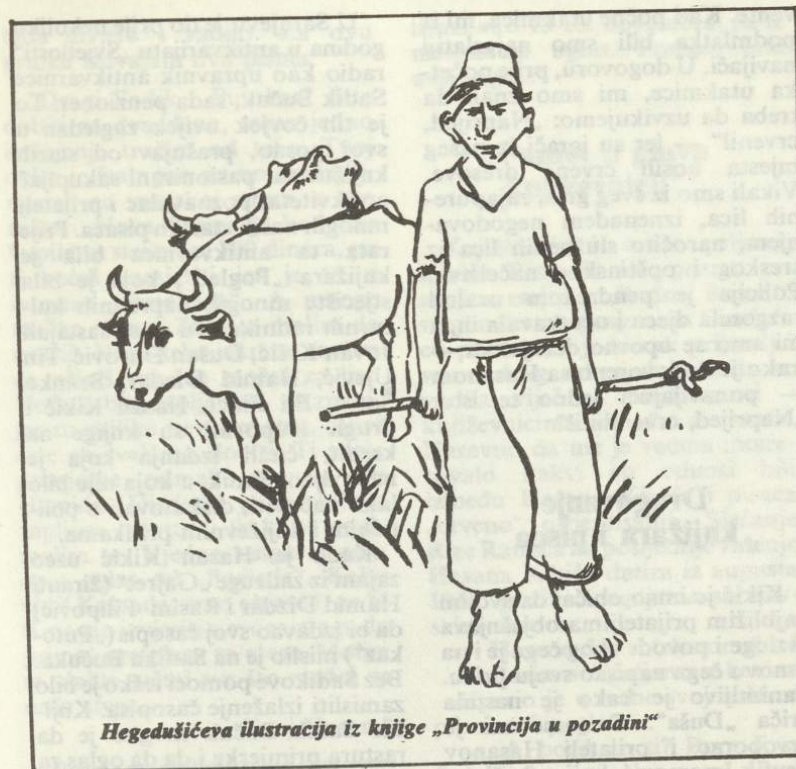
ime ni jednog naroda, nego bi rekao da je on „Kiov“. Mi smo govorili da „Kiov“ nije nikakav narod, a on bi nam rekao: „Kiov to sam ja!“ Tako smo i to ime morali staviti među narode. Ja sam s Hasanom počeo drugovati od prvog dana našeg poznanstva. Volio sam slušati njegove osebujne izraze, naročito svojstvene Posavcima, kao na primjer: ikene, nane, bude, jole, uj, ik, jera, itd. Ovakvim i sličnim riječima Hasan je izražavao radost, čuđenje, iznenađenje, srdžbu i drugo.“

Sjećajući se svog drugovanja sa Hasanom, Abdulahović je pripovijedao kako je Kikić reagovao kad je, povodom proslave 1. maja, prvi put vidio parolu „Proleter i svih zemalja ujedinite se!“ Abduselam Abdulahović mi je pripovijedao:

„Naprijed, crveni!“

„Sala je bila divna, dekorisana. Na zastoru pozornice pisalo je velikim kurzivnim slovima: „Proleter i svih zemalja, ujedinite se!“ To je bila radnička zavjesa. Mi nismo znali taj natpis. Jedan naš stariji drug rastumačio je značenje te parole, na što je Hasan primijetio: „Uj, haman smo mi svi proleter i!“

U maju 1978. godine, republička nagrada koja nosi ime Hasana Kikić, a koja se uručuje kao najveće priznanje istaknutim radnicima u oblasti vaspitanja i obrazovanja, predana je i Gavrilu Subotiću, penzionisanom prosvjetnom radniku iz Sarajeva, nekadašnjem prijatelju i drugu Hasana Kikića. Impresioniran tom velikom nagradom kazao mi je:

Hegedušićeva ilustracija iz knjige „Provincija u pozadini“

„Ponosan sam što primam nagradu koja nosi ime mog starog prijatelja, školskog kolege iz iste učiteljske generacije. Divno je svirao violinu, još ljepše slikao, bio vrstan nogometaš, te primjeren literata naše škole u Derventi. Onda, u ono vrijeme, mi smo od njega čuli za marksističku literaturu, koju nam je, krišom, svojim najboljim prijateljima, donosio na čitanje.“

A Hasanov drug i prijatelj iz najranijeg djetinjstva Midhat Muratbegović, penzionisani diplomata, koji sada živi u Beogradu, sjećajući se Kikića, između ostalog ispričao mi je ovo:

„Hasan je bio jedan od zapaženih članova nogometnog kluba, vrlo aktivan, u rješavanju svih problema važnih za funkcionisanje kluba, od kojih je bilo najvažnije pronaći, uz povoljan zakup, mjesto za igralište i u tu svrhu prikupiti dobrovoljne priloge uglavnom od omladine, koja se uvijek oduševljavala sportom, jer stariji građani, izuzev rijetkih iznimki, nisu bili naklonjeni nogometu, niti su sa simpatijama gledali na omladinu koja se bavila sportom. Najveću senzaciju su predstavljale utakmice sa ekipama iz susjednih mjesta — Modriče, Bosanskog Šamca, Orašja i Der-

vente. Kad počne utakmica, mi iz podmlatka bili smo najgrlatiji navijači. U dogovoru, prije početka utakmice, mi smo znali da treba da uzvikujemo: „Naprijed, crveni!“ — jer su igrači iz našeg mjesta nosili crvene dresove. Vikali smo iz sveg grla, zajapurenih lica, iznenađeni negodovanjem, naročito službenih lica iz sreskog i opštinskog načelstva. Policija je pendrekom uzalud razgonila djecu i ućutkavala ih, a mi smo se uporno dernjakali — kako je dogovoreno sa Hasanom — ponavljajući jedno te isto: „Naprijed, crveniiiiiii!“

Drugovanje knjižara i pisca

Kikić je imao običaj da svojim najbližim prijateljima objašnjava razloge i povode zbog čega je i na osnovu čega napisao svoju priču. Zanimljivo je kako je nastala priča „Duša“. O tome mi je prvoborac i prijatelj Hasanov Teufik Imamović, koji sada živi u Gradačcu, ovo ispričao:

„Hasan i ja šetali smo našom čaršijom i tako došli do kuće Hase Mustafagića, koji je siromašan umro. Tom siromašnom Hasi otišla je duša da je niko nije ni primijetio u našoj kasabi. Ali kada u međuvremenu umrije kadija, svako je vidio kako njegova duša ode. Jer, naši stari su govorili da čovjek ne umire sve dok mu duša ne izađe iz tijela, iz sobe i kuće i ode u nebesa. I taj događaj i ta priča iz kasabe inspirisali su Kikića da napiše priču „Duša“, koju mi je prvom i pročitao, a koja je objavljena tek 1946. godine, u sarajevskom „Pregledu“.

U Sarajevu je do prije nekoliko godina u antikvarijatu „Svjetlosti“ radio kao upravnik antikvarnice Sadik Bučuk, sada penzioner. To je tih čovjek uvijek zagledan u svoj posao, prašnjav od starih knjižurina, pasionirani sakupljač antikviteta, poznavalac i prijatelj mnogih naših starijih pisaca. Prije rata ta antikvarnica bila je knjižara „Pogled“, koja je bila stjecište mnogih naprednih kulturnih radnika. Tu su se sastajali Jovan Kršić, Dušan Đurović, Tin Ujević, Hamid Dizdar, Branko Šotra, Eli Finci, Hasan Kikić i drugi. Kupovali su knjige na kredit, čitali izdanja koja je nabavljao Sadik, a koja nije bilo lako nabaviti, diskutovali o političkim i književnim prilikama.

Kada je Hasan Kikić uzeo zajam iz zadruge „Gajret“ (žiranti Hamid Dizdar i Rasim Filipović) da bi izdavao svoj časopis („Putokaz“) mislio je na Sadika Bučuka. Bez Sadikove pomoći teško je bilo zamisliti izlaženje časopisa. Knjižar Sadik Bučuk mogao je da rastura primjerke i da da oglas za časopis kojim će donekle smanjiti troškove izlaženja. U to vrijeme pisci su izdavali knjige na sličan način. Dvojica potpišu mjenicu, knjiga izađe, a onda nastaju muke oko rasprodaje, dugovi se gomilaju. Stvar nekada spašavaju prijatelji, a često i sam štampar.

Prijateljstvo i dragocjena sardnja između pisca Hasana Kikića i knjižara Sadika Bučuka razvijala se iz godine u godinu, od 1930. do 1940. Ljubaznošću i predusretljivošću Sadika Bučuka pregledao sam vrlo zanimljivu i sadržajnu korespondenciju koja se odvijala između knjižara i pisca. Zanimljiva su pisma koja je Hasan Kikić pisao Sadiku Bučuku. U njima se jasno vide prilike pod kojima se

tada živjelo i radilo. Za ovu priliku izdvajam dva pisma.

„Dragi Sadik, „Putokaz“ ćete dobiti za dva dana, samo jedno izvinjenje tražim od tebe. Tvoj oglas je štampan na unutrašnjoj, mjesto na vanjskoj strani, a evo zašto. „Nova knjiga“ je kod nas kupila tu stranu za 700 dinara, pa ti nećeš zamjeriti jer je to u interesu „Putokaza“. A mnoge razlike nema. Zato te molim da uvažiš. Nego tebe iskreno molim da učiniš sve što možeš za list. Hoće li biti zapljenjen, ne znam, jer su prilike nevjerovatne, ali vi ćete ga svakako dobiti. Ti svoje primjerke odmah dogurni do Hamida (Dizdara) pa u slučaju zapljene, proturaj ih kako znaš, molim te. Ujedno osiguraj nam opet oglas od „Pogleda“. Kako vidiš Kalendar smo objavili, pa bi ti mogao izvjesiti u svom izlogu da primaš pretplatu za njega. Molim te, dakle, učini sve što možeš za našu stvar.

Tvoj Hasan.“

Pisac se zaduživao i izdavao svoje knjige, prihod od izdanja ulagao u časopis (Kikić je izdao deset brojeva svog časopisa „Putokaz“) i uvijek je morao da šalje SOS-sigale. Bučuk ih je dobijao svakog mjeseca. I pomagao je koliko je mogao.

„Dragi Sadik, primio sam tvoju kartu. Neka bude cijena „Ho-ruka“ broširana 10, a uvezena 15 dinara komad. Molim te ujedno me izvjesti hoćeš li ti još petnaestak „Ho-ruka“ da ti pošaljem po istoj cijeni. Naime, imam ih u Beogradu kod jednog prijatelja koji nije sve prodao. Ukoliko uzmogneš, otkupi. Pare idu u korist „Putokaza“. Kako je tamo inače? Idući broj „Putokaza“

izlazi oko 15-20. novembra, pa te molim da oglaš. Pomozi jaki nejakoga...”

„Pamet u glavu književnici!“

Književnik i veliki prijatelj Kikića Rizo Ramić, poznat po svojim esejima „Budna Bosna“, svojim čestim posjetama Gradačcu postao mi je blizak prijatelj i veom drag sablesjednik kada se vodila riječ o književnosti i književnicima između dva rata. Naravno da me je veoma interesovalo kakvi su odnosi bili između Hasana Kikića i pisaca „crveno“ orijentisanih. Sjećanje Rize Ramića na posljednje viđenje Hasana Kikića datira iz augusta 1941. godine, negdje na sarajevskim ulicama.

— Hasane, što si tako omršao?

— Borim se. Valjano se borim.

Uperio je u mene svoj uoštren pronicavi pogled.

— A boriš se ti? Bore li se Sarajlije?

Rekoh mu da se borimo, ja i moj krug. Otpuhnuo je kroz nos i nasmijeo se ironično.

— Sve je to malo i nevažno. Treba se prihvatiti bombi i mitraljeza. Što ti čekaš? Što ne ideš u šumu?

— Zadržavaju me drugovi radi nekih zadataka.

— Pošalji ti drugove do đavola! I kreći odmah u šumu. U svetu šumu. „Šuma ti mati, brda se hvati“ — dodao je ispotiha svojim prijatnim glasom. Razmišljao je časa a onda izgovorio riječi koje su me duboko uzbudile svojim nedvosmislenim značenjem, svjestan ko ih govori i u kojem trenutku:

— Reci, molim te, ovdašnjim našim drugovima književnicima, da im poručujem da smjesta sve ostave i da idu u šumu. Neka ostave — kvragu! — pera i knjige, žene i djecu, službu i kućnu udobnost. A neženje svoje cure. Trenutak je takav! Sve moramo prežaliti. Apsolutno sve. I reci neka nemaju nikakvih aluzija da išta drugo može odlučiti o našoj sudbini i o sudbini čovječanstva,

do isključivo borba. Pod ledinu mi ili fašisti. A ako ne odete odmah u šumu, još vam se može dogoditi da vas fašisti pohvataju i podave u ovoj rupi kao pacove. Hej! Pamet u glavu, književnici!

Na žalost, Hasanovo se predskazivanje uskoro obistinilo: više bosanskohercegovačkih naprednih književnika fašisti su pohapsili i masakrirali.

Kikićev Gradačac

Kad namjernika nanese put u Gradačac, i kad se taj put dogodi u kasnu jesen ili rano proljeće,

kad je sve bez zelenila, pomisliće da je sva okolina zasadena rijetkom i niskom šumom. A kad počne proljeće i prospu se prvi behari, onda će se ugodno iznenaditi i uvidjeti da se prevario, jer to nije bila šuma, nego čitave „šume“ šljiva, trešanja i drugog voća. Tad će mu i oku i srcu goditi, pa će se od radosti penjati na brežuljke i uživati gledajući behare, koji su se svud rasuli po okolnim brežuljcima kao gusti bijeli čadori, dokle pogled dosiže.

Kula kapetana Gradašćevića u Starom gradu u Gradačcu

I neće namjernik požaliti, što je zalutao u ovaj gradić djetinjih snova književnika Hasana Kikića, kuda je s jaranima u čadorbeznim gaćama, utegnutim prtenim učkur-rom, švrljao po Požarikama, Sibovcu i Humkama s komadom kukuruzna hljeba u ruci, i ne sanjajući, da će ona ruka, što je prozebla držala motku goneći carska goveda preko Srnica, napisati „Provinciju u pozadini“ i ostaviti nam nezaboravnu, vjernu sliku mučnih dana izumrlag društva.

I sjedeći na Humkama, gdje su se goniči carskih goveda odmarali, otkud puca krasan vidik na ravnu Posavinu, čak tamo do kasabe Muse Čazima Čatića, pjesnika nezaboravnih stihova o neimaštini i sevdahu, zapeče namjernikovo oko za staru Gradinu, koja se oholo diže usred Gradačca na malom brežuljku. I možda neće znati da je baš u ovom, sada lijepom i modernom sajamskom i turističkom gradu, rođen književnik, borac, revolucionar i partizanski komesar Hasan Kikić.

Stanko Rakita

Hasanu Kikiću

*Hasane, Kikiću, književniče, druže,
Kokini tvoji ne tuže,
vlastite njive pluže,
brazde im sve dublje, duže,
s ljepotama se druže,
Hasane, prijatelju, druže!*

*Hasane, druže, učitelju, ratniče, pjesniče,
tvoje sjeme poniče,
istasa,
isklasa,
zaplodi.
zasvjetla u slobodi!
Tvoj Gradačac je grad,
gradina!
Onakav kakav si ti želio dići!
Grad tvojih sanja!
Onakav u kakav si želio stići
poslije svih putovanja!*

*Hasane, slobodare, komesare, učitelju,
Bosna raste u ljubavi i veselju.
Dobrote njenim prostorima moste.
Ti u Gradačcu primaš drage goste.
Tu si, s nama! Svečan! Ispred nas!
Gledamo tvoj lik, slušamo tvoj glas:
govoriš zdravicu, dobrodošlicu
i poziv za sutra.*

*Hasane!
Kikiću!
Učitelju!
Prijatelju!
Ratniče!
Pjesniče!
Slobodare!
Druže!
Utkao si se srcem u ljepotu!
Zračiš osunčan osmijeh životu!*

Gradačac, 15.5. 1982.

Pjesnik i učitelj Stanko Rakita Hasanu Kikiću

Na Desetim Kikićevim susretima, 15. maja 1982. godine, na tradicionalnom dodjeljivanju najviše nagrade SR Bosne i Hercegovine „Hasan Kikić“ iz oblasti obrazovanja i vaspitanja, to visoko priznanje uručeno je i banjalučkom pjesniku i učitelju Stanku RAKITI. To je pjesnik koji je čest gost Kikićevog rodnog grada, pjesnik koji je svojim stihovima oduševljavao mnoge poklonike dječije poezije ovog drevnog turističkog i sajamskog grada.

Prilikom primanja nagrade „Hasan Kikić“, pjesnik i učitelj Stanko Rakita, oduševljen trenutkom i inspirisan životom, djelom i sudbinom svog kolege — Hasana Kikića, napisao je ovu pjesmu i tog dana pročitao je na književnoj večeri.

Pjesma „Hasanu Kikiću“ prvi put objavljena je u književnom godišnjaku „Kikićevi susreti“, Gradačac, br. 7, 1984. godine.

Bibliografija

DJELA HASANA KIKIĆA

1. Hasan Kikić: „Provincija u pozadini“, beletristički ciklus iz rata, izdanje Nakladne knjižare „Epoha“, kolo II, Zagreb, 1935.
2. Hasan Kikić: „Ho-ruk“, roman, izdanje Nakladne knjige „Slovo“, Zagreb.
3. Hasan Kikić: „Šta se događa u Španiji“ (objavljeno pod pseudonimom Alija Korjenić), izdanje knjižnice „Selo govori“, Mala knjižnica br. 3, Koprivnica, 1937.
4. Hasan Kikić: „Bukve“ — roman bosanskog sela, izdala Hrvatska naklada, zadruka s.o.j. u Zagrebu, knj. 6, beletristika, Zagreb, 1938.
5. Hasan Kikić: „Djela“, knj. I, „Svjetlost“, Sarajevo, 1952.
6. Hasan Kikić: „Djela“, knj. II, „Svjetlost“, Sarajevo, 1952.
7. Hasan Kikić: „Djela“ knj. III, „Svjetlost“, Sarajevo, 1955.
8. Hasan Kikić: „Sedam pjesama“ (iz zaostavštine) — 1) „Bogougodnička“, 2) „Trpna“, 3) „Riječ u oči“, 4) „Epitaf elegični“, 5) „Ljubav bezrječna“, 6) „Za dobar dan“, 7) „Put za jedan dan“, „Život“, br. 11-12, god. XI, Sarajevo, 1962.
9. Hasan Kikić: „Gospodin Toza“ (podnaslov — Odlomak iz „Narodnog oca“), pripovijetka; neobjavljen originalan rukopis.
10. Hasan Kikić: uč. mat. — Zagreb, „Osmeh mladosti“, (prva objavljena pjesma, „Učiteljski podmladak“, Užice, br. 6, 1926.¹)

KRITIKE I POLEMIKE

1. „Hercegovački pjesnici“ — „Književnik“, III, br. 9, str. 425-426, Zagreb, rujan, 1930.
2. „Literarna fizionomija današnjeg Sarajeva“ — „Književnik“, III, br. 10, str. 472-475, Zagreb, listopad 1930.
3. „Spuštanje Desanke Maksimović“ (povodom zbirke „Zeleni vitez“), „Hrvatska revija“, III, br. 11, str. 633-634, Zagreb, studenti 1930.
4. „Milan Kašanin“ (povodom romana „Trokošuljnik“), „Hrvatska revija“, IV, br. 3, str. 182-184, Zagreb, ožujak 1931.
5. „Nekoliko svjetlih i nekoliko opskurnih imena u Be-Ha literaturi“, „Almanah savremenih problema“, III, str. 154-165, Zagreb, 1936.

6. „Slučaj g. prof. dra Jovana Kršića“ — „Putokaz“, II, br. 7, str. 183-190, Zagreb, kolovoz-rujan 1938.
7. „Još jedan slučaj g. Jovana Kršića“ — „Putokaz“, II, br. 9-10, str. 243-245, Zagreb, listopad-prosinac 1938.
8. „Zapis jednog antialkoholičara“ (drugu mome V. Varagiću), „Učiteljski podmladak“, Užice, br. 4. 1926.?)

Popularno, toplo, iskreno

Već dugi niz godina, s nervom upornog tragača, Šadić Šehić istražuje život i djelo Hasana Kikića (Gradačac 1905 — Černica 1942). U nastojanju da otkrije što više podataka, dokumenata i činjenica i tako doprinese osvjetljavanju lika i rada angažovanog čovjeka i pisca, književnika i revolucionara, marksiste i borca, komuniste i umjetnika (kako o Kikiću piše Mladen Oljača), Šehić je zavirio u mnoge arhive, prelistao stare prašnjave kompletne novine i časopisa, razgovarao s mnogim piščevim savremenikima i saborcima, trudeći se uvijek da sazna ono što je do tada bilo nepoznato ili nedovoljno objašnjeno. Taj njegov rad rezultirao je mnogim publiističkim radovima, objavljenim u raznim listovima i časopisima, a sada, evo, i ovom publikacijom.

Koliko znamo o Hasanu Kikiću? Pravi i potpun odgovor na ovo pitanje teško je dati. U istoriji književnosti Kikićevo ime je nezaobilazno, ali — kako sam Šehić piše — nema ga u čitankama u onoj mjeri u kojoj to zaslužuje, u knjižarama je — dodajmo tome — teško naći njegove knjige. O njegovom revolucionarnom radu dosta je rečeno, ali fragmentarno, gotovo uzgredno, i sve je to razasuto u raznim knjigama i zbornicima. Najzaslužnijim radnicima u oblasti obrazovanja i vaspitanja u SR Bosni i Hercegovini svake godine se dodjeljuje izuzetno cijenjena nagrada koja nosi Kikićevo ime, ali je vrlo malo rečeno i napisano o ovom učitelju koga su s pravom nazvali narodnim. U okviru Kikićevih susreta u Gradačcu podneseno je dosta referata i saopštenja, publikovani su u književnom godišnjaku ove kulturno-umjetničke i društveno-političke manifestacije, ali do danas nisu objedinjeni među korice jedne knjige. Dakle, da bi se stekla nešto potpunija slika o životu i djelu Hasana Kikića, bilo bi neophodno prelistati tomove i tomove knjiga, časopisa i drugih izdanja.

Upravo zbog toga publikacija „HASAN KIKIĆ — učitelj, borac, književnik“, koju je Šadić Šehić napisao povodom 80-godišnjice piščevog rođenja i posvetio je uspomeni i na Kikićevu majku Muniru, zaslužuje pažnju. Bez pretenzija da estetski valorizuje bogato i preranom smrću prekinuto (pa samim tim i nezaokruženo) književno djelo, bez ambicija da cjelovito osvjetli zapažen revolucionarni rad, Šehić je, jednostavno, želio da, sažeto i popularno, toplo i iskreno, ispiše stranice koje će gotovo u toku, ali bez ijedne praznine, prikazati život i djelo učitelja, borca, političkog komesara, propagatora, marksiste, pisca koji je filigranskom umješnošću stvarao nezaboravnu književnu tapiseriju Bosne u prvim decenijama ovog vijeka. Posebnu draž publikaciji daju nadahnut predgovor književnika i

1) i 2) U književnoj studiji o Hasanu Kikiću, Mehmed Selimović piše da je prva objavljena Kikićeva pjesma „Vraćanje“ — „Vijenac“, br. 3-4, 1927. Međutim, moja istraživanja su došla do podataka da je književno svjedočenje Hasana Kikića započelo nešto ranije, 1926. i da mu je prva objavljena pjesma „Osmeh mladosti“ sa podnaslovom „Na gradskom nebu proljetne vedrine pevaju“.

0137285

akademika Mladena Oljače, zatim neke fotografije i dokumenti koji se ovdje prvi put objavljuju, bibliografija (iz koje vidimo da je Kikić svoje prve literarne radove objavio još kao učenik učiteljske škole, što do sada nije bilo poznato) i crteži Krste Hegedušića.

Publikacija „HASAN KIKIĆ — učitelj, borac, književnik“ namijenjena je prvenstveno mladom čitaocu, pa je stoga zdušno preporučujem učenicima osnovnih škola, ne samo onih koje nose Kikićevo ime.

Ranko PAVLOVIĆ

Sadržaj

Mladen Oljača: Sklad pjesničkog i sveljudskog	3
Provincija u pozadini	5
Protjeran zbog đачkog štrajka	11
Narodni učitelj	15
Iz Sanskog Mosta u partizane	19
Smrt na Čemernici	23
Majka Munira	27
Život za revoluciju i umjetnost	31
Kikićev Gradačac	37
Stanko Rakita: Hasanu Kikiću	39
Bibliografija	41
Ranko Pavlović: Popularno, toplo, iskreno	43

Sadržaj

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	
16	
17	
18	
19	
20	
21	
22	
23	
24	
25	
26	
27	
28	
29	
30	
31	
32	
33	
34	
35	
36	
37	
38	
39	
40	
41	
42	
43	

Korektor
Slobodan Savić

Meter
Dragan Lisica

Štampa
NIGRO „Glas“ — OOUR „Grafika“
Banjaluka
Ulica AVNOJ-a 93

Za OOUR „Grafika“
Jovica Devura

Tiraž
7000 primjeraka

J.U. NARODNA I UNIVERZITETSKA
BIBLIOTEKA "DERVIŠ SUŠIĆ" TUZLA

Zavičajna zbirka

929

ŠEHIĆ S.
Hasan

929 Kikić H.

0137285

MUB "DERVIŠ SUŠIĆ"

COBISS

J.U. NARODNA I UNIVERZITETSKA
BIBLIOTEKA "DERVIŠ SUŠIĆ" TUZLA